
IZ ISTORIJE MEDICINE

Jean-Francois Coindet

1774.- 1834.

Жан Франсоа Куанде (Jean-François Coindet) је рођен 12. јула 1774, у Женеви где је живела његова протестантска породица. Пореклом из Горње Савоје, данас у Француској, имао је прилике већ у раном детињству да види особе са гушом у том изразито струмогеном подручју. После завршене школе у Женеви, одлази у Единбург на студије медицине, јер Академија у Женеви, основана док је Калвин био жив, није имала студије медицинских наука.

Француска револуција и „мини-терор“ у Женеви били су разлог да млади протестант изабере некатоличку земљу за наставак студија, и то посебно Единбург који је био много толерантнији него Оксфорд или Кембриџ. Дипломирао је 1779. године завршним радом о вариоли („De Variolis”), теми веома популарној у то доба, јер је према евиденцији између 1781. и 1800. године било 14 завршних радова на медицини који су се односили на вариолу. Наравно, повод је била успешна вакцинација Џемса Фипса (James Phipps) крављим богињама коју је 1796. године обавио Едвард Џенер (Edvard Jenner) и сам објавио рад под насловом „An inquiry into the causes and effects of variola vaccine...” 1798. године. Скоро један век потом трајале су расправе о сигурности и поузданости ове вакцинације што је донекле бацило сенку и на Куандеов рад о јоду.

Након повратка у Женеву 1799, Ж. Ф. Куанде добија положај *Medecin-Chef* у женевској болници на коме је био од 1809. до 1831. године. Заинтересован за народно здравље и епидемиологију постаје медицински ауторитет за затворе и епидемије после анексије Женеви коју је спровела Француска 1798. године. Када је Женева поново постала независна, Ж. Ф. Куанде постаје члан Савета града (*Conseil Représentatif Genevois* 1814 – 1834). Током 1801. учествује у вакцинацији деце у женевској „*Bibliothèque Britanique*” (касније преименованој у Општу библиотеку, „*Bibliothèque Universelle*”), а од 1813. је члан Друштва за вакцине (*Société de Vaccine*). Наставља богату публицистичку делатност објављујући радове у водећим часописима и публикацијама тог доба.

Први пут је изложио резултате третмана струме јодом на састанку Хелвечијског друштва за природне науке у Женеви (*Société Helvétique des Sciences Naturelles*) 21. јула 1820. После тога његов рад постаје широко познат захваљујући појави три чланка (1820-1821) које је објавио у Општој библиотеци (*Bibliothèque Universelle*) (Женева). Први и други чланак објављени су и у *Annales de Chimie et de Physique* (Париз), часопису у коме је претходно објављено откриће јода и његове особине, касније преведено на велики број светских језика.

Први чланак (1) је потпуни преглед његове истраживачке стратегије који обухвата образложење за употребу и примену јода, клиничко испољавање различитих типова струма укључујући и „*goitre de dedans*” (ендотораксну

струму) и компресивну струму, стања која су показала спектакуларне резултате после примене јода, кратку дискусију о непознаницама у патофизиологији струме, методе за припрему различитих препарата јода, модалитете примене и резултате лечења јодом. Иако је добро познавао фармакологију, Ж. Ф. Куанде је користио растворе јода приправљене у апотеци Ројеа и Тингрија (Pharmacy of Le Royer and Tingry) које је за њега спремао Жан Батист Дима (Jean Baptiste Dumas), сиромашни младић који је бос дошао из Алеа у јужној Француској и који ће после постати професор хемије на Колеж д Франс (Collège de France) и члан Француске Академије. Куанде је користио растворе калијум-јодида, јоднојодидне растворе (донекле различите од каснијег Луголовог раствора) и алкохолни раствор (тинктуру) јода коју је препоручивао као најсигурнију за употребу. Двадесет капи ових раствора садржавале су око 50 мг („French grain”, француско зрно) јода. Рутински је прописивао 10 капи три пута дневно прве недеље, 15 капи три пута дневно друге и даље три пута дневно 20 капи. Ретко је прописивао веће дозе и третман је трајао 8-10 недеља. Резултати лечења били су спектакуларни: размекшавање струме примећивало се већ након недељу дана лечења, у већини случајева нестајале су непријатне сметње и нарушавајући изглед. Поред тога, јод је испољавао повољан утицај на апетит, на материцу (?), деловао је као афродизијак и, пажљиво употребљен, јод је био најснажнији лек који је медицини даровала модерна хемија.!

После Куандеових ентузијастичких извештаја о ефикасности јода, настала је поама за јодом у Женеви и осталим градовима и местима.. На основу апотекарских рачуна Куанде је оценио да је 1821. године 1000 људи у Женеви користило препарате јода. На састанку женевског Медицинско-хируршког друштва 1820. године Коладон. (J.-P. Colladon, 1769-1842), познати женевски лекар, изјавио је да је од 9 пацијената које је лечио јодом, шест имало тешке нежељене последице, првенствено бол у желуцу и трбушне сметње. Једна особа из високог женевског друштва преминула је због респираторних сметњи 2 месеца пошто је лечена јодом. Стога је Коладон закључио да јод ипак треба сматрати отровом упркос повољним почетним резултатима.

Због тога Ж. Ф. Куанде објављује чланак 1821. године (2) у коме позива на опрез и пажљив избор пацијената за лечење јодом. Подвукао је да је он лично лечио 150 пацијената и да нико од њих није имао ниједну озбиљну

компликацију. Убеђен у повољан ефекат јода, али узимајући у обзир и нежељене појаве, Куанде инсистира да се дозе јода пажљиво оцењују, да се болесници контролишу једном недељно и да третман не буде дуготрајан. На овај начин су заиста избегнуте озбиљне компликације иако је и сам Куанде описао случај болесника који је имао, како данас знамо, типичан атак тиреотоксикозе у јодом индукованом тиреоидитису.

Јануара 1821. локалне власти Женева позвале су на заједнички састанак лекаре, хирурге и апотекаре да би се договорили о забрани продаје препарата јода без лекарског рецепта, што су све три групе здравствених радника прихватиле. Куанде као едитор *Bibliothèque Universelle* објављује следећи савет читаоцима: „Морамо бити свесни многих опасности од употребе јода чак и ако га је преписао пажљиви лекар и са одговарајућим опрезом. Из досадашњих запажања јасно је да неке конституције могу бити захваћене у тежем степену код истих доза док ће друге бити без икаквих нежељених ефеката. Препорука закључује да све док није потпуно познато свако дејство јода паметно је обуздавати употребу овог препарата.”

Да би се избегло нежељено деловање јода на желудац, Куанде предлаже употребу масти која садржи јод (1.9 г калијум-јодида у 45 г овчјег лоја) којом се премазивала кожа врата. Од 22 тако лечена пацијента, 50% је потпуно излечено, осталих 50% делимично. У свом последњем чланку даје општу оцену двогодишњег искуства у лечењу јодом преко 200 болесника у Женеви не само са струмом већ и са патолошким стањима које је данас тешко идентификовати („скрофулозни лимфни чворови, различита едематозна, запаљенска или цистична стања жлезда (лимфних нодуса), дојки, утеруса као и неких компликација сифилиса. У закључку чланка Куанде препоручује да лечење јодом буде предмет истраживачког рада и цитира *Voerhaavea* „*at prudenter a prudente medico, si methodum nescis, abstine*”.

Куанде је био разочаран извештајима о неуспеху или лошем исходу код неких пацијената лечених јодом, иако је у већини случајева лош исход лечења био последица лошег избора пацијената. Није више публиковао радове о овом проблему. Злобна и неодговорна штампа објављивала је чланке са насловима као “Куанде не излази из куће у страху да га не каменују отровани пацијенти “ (зар вам ово не делује познато и у данашње време?)

који нису имали никаквог основа. Он је остао успешан лекар, његова пацијенткиња је била и жена песника Ламартина. У 1823. години заједно са сином и четири друга лекара оснива Женевско медицинско друштво које постоји и данас.

За разлику од несугласица које су пратиле његов рад у Женеви, Куанде је доживео значајна признања у иностранству. У *Edinburgh Medical and Surgical Journal* 1824. године сматрају „... лекари и хирурзи у Француској, Италији, Немачкој и Енглеској од објављивања резултата др Куандеа 1820. и 1821. интензивно су у болницама и приватној пракси оцењивали могућности јода и закључују да је овај лек у пажљиво одабраним случајевима изванредно ефикасан и да су нежељене последице или неуспеси пре последица неодговарајућег избора болести и болесника који су лечени”. У 1831, Ж. Ф. Куанде је добио награду париске Академије Наука.

Идеја није у потпуности оригинална

Јод је откривен у Паризу 1811. од стране Б. Куртуа (B. Courtois), сина продавца соли из Дижона. Током екстракције калијума из пепела морске траве у присуству вишка сумпорне киселине он је запазио ослобађање љубичасте паре која се кондензовала у виду тамноцрвених кристала.. Са хемичарем Дезормеом (С.В. Désormes) Куртуа саопштава откриће 1813. године. Исте године Дејви (H. Davy), који је дошао у Француску са специјалним пасошем који је потписао Наполеон (упркос Континенталној блокади), добија од Геј Лисака (Gay-Lussac) неколико кристала јода. Дејви је, на неки начин неспортски, био у конкуренцији са Геј Лисаком за примат у првом саопштењу да је јод новооткривени елемент.

Морски сунђери и друге морске врсте су од античких времена коришћени у лечењу струме. У 1815. години, на састанку Краљевског Лекарског Друштва у Единбургу, Ендрју Фајф (Andrew Fyfe) је саопштио да сунђери садрже јод али није публикувао тај рад у *Edinburgh Philosophical Journal* до 1819. године. Син Ж. Ф. Куандеа, Жан Шарл Куанде који је тада студирао у Единбургу (Jean Charles), вероватно је рекао оцу шта је чуо на предавању на коме је поуздано био присутан. У 1816. години др Вилијам Проут (Dr. William Prout), лекар и хемичар који је студирао у Единбургу а затим радио у Лондону, након што је чуо за откриће јода и пошто је сам

пробао калијум- јодид без последица, препоручио је 1826. године калијум-јодид за лечење струме. Препоруку је прихватио Џ. Елиотсон (J. Elliotson) из болнице Светог Томе, али то није саопштио до 1834. године. Децембра 1819. Џ. Ц. Строб (J.C. Straub), професор физике и хемије на Институту за агрикултуру у Берну, саопштава да јода има у пепелу спаљеног сунђера и у фебруару 1820. објављује запажања у „Naturwissenschaftlicher Anzeiger der Allgeminer Schweizerischer Gesellschaft” . Строб је одмах препоручио употребу јода у медицини . Куанде, као издавач Bibliothèque Universelle, наводи и Стробове налазе али као „... чињенице које су пратиле његов иницијални извештај пошто је објављен“.

Жан Франсоа Куанде је умро у Ници 11. фебруара 1834. године.